

Helsinki 16.11.2009

Opetusministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto

cc: jorma.walden@minedu.fi

Viite: OPM:n lausuntopyyntö 19.10.2009 Dnro 23/302/2009

Lausunto tekijänoikeuden rajoituksia ja poikkeuksia koskevasta yleissopimusehdotuksesta

Viestinnän Keskusliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto yleissopimusehdotuksesta, joka koskee tekijänoikeuden poikkeuksia ja rajoituksia näkö- ja muiden vammaisten tarpeisiin (WIPO:n asiakirja SCCR/18/5). Liitto toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Pääviestit

1. Viestinnän Keskusliiton mielestä lukemis- ja kuulemisesteisten henkilöiden yhdenvertaisuus tiedonvälityksessä on yhteiskunnallisesti kannatettava päämäärä. Siltä osin kuin yhdenvertaisuus ei toteudu markkinaehtoisesti, se kuuluu julkiseen palveluun. Julkiset palvelut on rahoitettava julkisin varoin.
2. Tekijänoikeuksien rajoittaminen on väärä keino yleissopimukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Rajoituksilla heikennettäisiin viestintäyritysten mahdollisuuksia tarjota monipuolisia viestintäpalveluja kansalaisille.
3. Maailmanlaajuiset tekijänoikeuden rajoitukset vaarantavat tekijänoikeussuojan toteutumisen erityisesti verkkoympäristössä. Uusia mahdollisuuksia väärinkäytöksille ei tule kansainvälisesti avata.
4. Liiton mielestä Suomen tulee vastustaa ehdotettua uutta yleissopimusta ja pyrkiä esteettömyyteen muilla keinoin. Jos sopimuksen valmistelu WIPOssa kuitenkin etenee, sopimuksen perusoikeus-, kustannus-, markkina- ja muut vaikutukset on välttämätöntä analysoida perusteellisesti. Samoin erilaiset kansalliset esteettömyysratkaisut ja niistä saadut kokemukset on selvitettävä.

Ehdotuksen tausta ja ydinsisältö

World Blind Union WBU on laatinut ehdotuksen kansainväliseksi yleissopimukseksi, joka koskee näkövammaisten hyväksi tehtäviä poikkeuksia tekijänoikeussuojaan. Brasilia, Ecuador ja Paraguay ovat saattaneet ehdotuksen Maailman henkisen omaisuuden järjestön WIPO:n käsiteltäväksi.

Ehdotuksen tavoitteena on muuttaa voimassa olevaa kansainvälistä ja kansallista tekijänoikeussäätelyä siten, että näkövammaisille taattaisiin mahdollisuus saada käyttöönsä tekijänoikeussuojattuja teoksia heille sopivissa muodoissa.

Tavoite toteutettaisiin säätämällä tekijänoikeuslainsäädäntöön rajoitussäännöksiä, joiden nojalla oikeudenhaltijoiden lupaa teosten kopiointiin ja saattamiseen näkövammaisten saataville ei tarvittaisi. Jopa teosten hyödyntäminen kaupallisessa tarkoituksessa olisi mahdollista. Säätely olisi luonteeltaan pakottavaa.

Tekijänoikeuksien rajoittamisen edellytykset

Tekijänoikeuksien täysi rajoittaminen ja pakkolisenssi merkitsevät erittäin pitkälle menevää puuttumista tekijöiden, kustantajien ja muiden oikeudenhaltijoiden lailla turvattuihin oikeuksiin.

Viestinnän Keskusliiton näkemys on, että sopimusehdotuksessa esitetyt oikeudenrajoitukset ovat suhteellisuusperiaatteen vastaisia. Tavoiteltuun päämäärään on mahdollista päästä oikeudenhaltijoiden perusoikeuksia rajoittamatta. Näkövammaisille soveltuvien formaattien tuottaminen ja jakelu voidaan järjestää normaalina kaupallisena toimintana tai, siltä osin kun kannattava liiketoiminta ei ole mahdollista, julkisena palveluna.

Kiinnitämme lisäksi huomiota TRIPS-sopimuksen, Bernin yleissopimuksen ja tekijänoikeuksia tietoyhteiskunnassa koskevan direktiivin mukaiseen ns. kolmen kohdan testiin edellytyksenä tekijänoikeuksien rajoittamiselle. Rajoituksia on mahdollista säätää vain tietyissä erityistapauksissa, jotka eivät ole ristiriidassa aineiston tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti haittaa oikeudenhaltijoiden oikeutettuja etuja.

Esteettömyys osana julkista palvelutarjontaa

Siltä osin kuin tekijänoikeuden suojaaman aineiston vaihdanta ei järjesty markkinaehtoisesti, aineiston saatavuuden edistäminen lukemis- ja kuulemisesteisille kuuluu julkiseen palveluun. Kysymys on julkisen palvelun ydinalueesta, sosiaalisin yhdenvertaisuusperustein tarjottavista palveluista.

Julkisen palvelun periaate ilmenee esteettömyyden osalta Suomen lainsäädännössä esimerkiksi laissa Yleisradio Oy:stä. Sen 7 §:n mukaan julkisen palvelun ohjelmatoiminnan tulee erityisesti tuottaa palveluja viittomakielellä sekä huolehtia ohjelmatarjonnasta myös vähemmistö- ja erityisryhmille.

Esteettömyyden kustannukset

Esteettömyyden turvaamiseksi voi olla yhteiskunnallisesti perusteltua tukea aineistojen hankintaa ja jakelua lukemis- ja kuulemisesteisille sosiaalisista syistä. Tämä toiminta tulee rahoittaa julkisin varoin, kuten muutkin julkiset palvelut. Esteettömyyden kustannukset kuuluvat kaikkien kansalaisten yhteisesti kannettaviksi.

Esteettömyyden toteuttaminen tekijänoikeuden rajoitusten avulla merkitsee sitä, että julkisen palvelun kustannukset asetetaan erityisesti yhden kansalaisryhmän, oikeudenhaltijoiden, kannettaviksi. Tämä on vastoin julkisen palvelun yleistä rahoitusperiaatetta ja asettaa kansalaiset täysin perusteetta eriarvoiseen asemaan.

Erityisesti Suomen kaltaisella pienellä kieli- ja markkina-alueella sisältötuotantoon kohdistettavat lisäkustannukset heikentävät mahdollisuuksia tuottaa monipuolisia ja laadukkaita kansallisia sisältötuotteita ja –palveluja. Toimintaedellytykset niin painetussa muodossa olevan sisällön kuin tietoverkossa tarjottavien mediapalvelujen osalta kaventuvat. Mielestämme tämä on vastoin yleistä etua, kun esteettömyyttä voidaan parantaa muillakin keinoin.

Väärinkäytökset

Yleissopimuksen määräykset uusista poikkeuksista ja rajoituksista tekijänoikeuteen ovat tavattoman laajat. Jopa kaupallinen toiminta olisi mahdollista ehdotuksen nojalla. Mielestämme sopimus avaa uusia mahdollisuuksia väärinkäytöksille erityisesti verkkoympäristössä.

Toimijalla, joka tuottaa ja levittää ansaintatarkoituksessa tekijänoikeussuojattua aineistoa ilman velvollisuutta lisenssien hankintaan, ei välttämättä ole kovin suurta intressiä varmistua aineiston päätymisestä vain lukemis- tai kuulemisesteisten käyttöön. Esimerkiksi äänikirjat ovat tässä suhteessa riskialttiita tuotteita.

Kun kysymys on maailmanlaajuisesta sopimuksesta, asiaan on kiinnitettävä vakavaa huomiota. Luvatonta tarjontaa on syytä torjua, ei edistää.

Jatkovalmistelu

Viestinnän Keskusliiton mielestä Suomen ei ole syytä kannattaa uuden yleissopimuksen aikaansaamista. Sopimukset tavoitteet esteettömän viestinnän kehittämisestä ovat saavutettavissa paremmin muilla keinoin kuin tekijänoikeuksia rajoittamalla.

Jos sopimuksen valmistelu WIPOssa kuitenkin etenee, sopimuksen perusoikeus-, kustannus-, markkina- ja muut vaikutukset on välttämätöntä analysoida perusteellisesti. Samoin eri maiden kansalliset esteettömyysratkaisut ja niistä saadut kokemukset on arvioitava. Lisäksi kolmen kohdan testin edellytysten ja Suomen kansallisen lain osalta myös perusoikeuksien rajoitusedellytysten täytyminen on selvitettävä. Jos selvitystyö ei osoita sopimuksen aikaansaamista välttämättömäksi, sen valmistelusta tulee luopua.

Viestinnän Keskusliitto ry

Håkan Gabrielsson
toimitusjohtaja

Viestinnän Keskusliitto on joukkoviestintäalan ja graafisen teollisuuden kattojärjestö, joka edistää toimialan yleisiä toimintaedellytyksiä tavoitteenaan turvata monipuoliset viestintäpalvelut suomalaisille. Viestinnän Keskusliitto edustaa noin 800 yritystä ja yhteisöä, jotka työllistävät noin 25.000 henkilöä. Edustettujen yritysten osuus joukkoviestintämarkkinoista on noin 80 %. Keskusliiton jäseniä ovat Aikakauslehtien Liitto, Graafinen Teollisuus, Sanomalehtien Liitto, Suomen Kustannusyhdistys, Suomen Radioiden Liitto ja Suomen Televisioiden Liitto.

Lisätietoja lausuntoon liittyen antavat tarvittaessa:

Håkan Gabrielsson
toimitusjohtaja
hakan.gabrielsson@vkl.fi
puhelin 09 2287 7304
matkapuhelin 050 558 1048

Satu Kangas
johtaja, lakiasiat ja viestintäpolitiikka
satu.kangas@vkl.fi
puhelin 09 2287 7305
matkapuhelin 050 433 7250